

Муниципальное бюджетное учреждение дополнительного образования
«Центр дополнительного образования им. Л.Е.Лукиной» МР «Горный улус»

«Согласовано»

Зам. директора по УВР

Коврова И.К.

«16» сентября 2019г.

«Утверждаю»

Директор

Колесова А.М.

«16» сентября 2019г.

Дополнительная общеобразовательная общеразвивающая программа

«Хомус дорбооно»

Возраст обучающихся: 5-6 лет

Срок реализации программы: 1 год

Разработчик:

Татарина Л.И.

педагог дополнительного образования
высшей квалификационной категории

с. Бердигестях

«Фольклор – норуот исторической сайдытын кэрэһитэ, атын норуоттартан уратыланар өйө-санаата, исторической опыта, өйдөбүннүгэ».

Далан

БЫҔААРЫҔЫ СУРУК

О5ону кыра эрдэбиттэн кэрэ5э тардыы, сири дойдуну, айыл5аны, бэйэ төрөөбүт кырыһын таптыырга үөрэтии уонна уһуйуу биьиги сорукпут. Былыр былыргыттан о5ону иитиигэ киниэхэ төрөөбүт норуотун тыһынын инэрэргэ кыһаналлар. Оччо5о ыччат норуотун таптыыр иэйиигэ иитиллэр. Үйэлэр тухары олох олуурдарынан - моһуурдарынан бэрэбиэркэлэммит уунэр көлүөнэни иитэр үтүөкэннээх угэс диэн фольклорга, сахалыы ырыа5а-тойукка о5ону уһуйуу буолар.

Норуот ырыата – бу биьиги атын омуктан уратыбыт, норуот быһыытынан инники кэскилбит. Саха ырыатын-тойугун арааһа олус элбэх уонна ханнык да омукка суох уратылаахтар: дьиирэтии ырыалара – ол аата тойуктара, оһуокай тылын араастара уонна дэгэрэн ырыалар. Оһуокай – саха саамай баай ис хобоонноох, кимиэхэ барытыгар аналлаах үтүө угэһэ. Аан Ийэ дойду араас эгэлгэ көстүүлэрин хоһоонугар холбуур, ырыатыгар ыпсарар, тута хоһуйар туспалаах.

Саха дьонугар «айыы киьитэ аһыныгас, кун киьитэ көмүскэс» диэн өйдөбул баар. Аһыныгас киьи өйө-санаата, сиэрэ-майгыта үрдүк таһымнаах. Үлэм **актуальноһа** о5о5о сахалыы тыһыны инэри, ол аата киьи буолар суолга үктэннэри. Сүрүн соругум: кэрэ5э уһуйуу, о5олорго ыллыыр-туойар дьобурдарын уһугуннарыы, ба5аларын күөдьүтүү, итиэннэ ырыаны-тойугу толоруу, хомуһу тардыы ньымаларыгар үөрэтии буолар. Ыллыыр-туойар умсул5ацца ылларбыт о5о кэлин бэйэтэ дьарыктанан ырыаһыт буолуон сөп.

Саха киьитигэр барытыгар айыл5а биэрбит кылыһа5а баар, ону о5о эрдэбиттэн сайыннарыахха наада. О5олору туойуу ньымаларыгар бэлэмнээн эрэ баран үөрэтиэххэ наада. Уьун тыһыннаах киьи киэнник-куондук, холкудук туойар. Ол иьин бастаан тыһыны ньымаларыгар үөрэтэбит. Саха киьитэ тулалыыр айыл5аны кытта сибээстээх буолан, тыһына уһун, киэн. Онон бастаан биьиги айыл5аны кытта киьи туох сыһаннаа5ын, тутулуктаа5ын быһаарыахтаахпыт. Тойук биир киьи араас кэрэ кылыһахтаах куолаьынан айан толоруута буоларын иһин бөлө5үнэн үөрэтии табыгастаах дии саныыбын. Бөлөхтөн ордук дьобурдаах уонна сыһаннаах биирдиилээн тойуксуттары бэлэмниэххэ сөп.

Программа хайысхата: художественнай

Программа сонунна: хомуу тардыыны, ырыаны-тойугу толорууну дьүөрэлии тутан үөрэтии буолар.

Үлэм сыала:

- Ырыаны-тойугу толоруу, хомуу тардыы ньымаларыгар сатабылы инэри.

Соруктар:

- Кэрэбэ уьуйуу, обобо сахалы тыны ицэри;
- Ырыаны-тойугу толоруу, хомуу тарды нымаларыгар уэрэти;
- Сатабыллары сайыннары.

Программа болдобо: 1 сыл.**Программа тутула:**

1 сыл - обо дьобурун арыыы. Фольклор кэрүцнэрин билсиьиннэри; хомуска уэрэти.

Бэлэмнэни бэлэх: 5-6 саастаах оболор

**Фольклор кружогун учебнай-тематической былаана
1 сыл**

№	Темалар	Теория	Практ.	Барыта
1.	Билсиьи		1	1
2.	ТБ ПБ беседа		1	1
3.	Норуот тылынан уус-уран айымньыта- фольклор	6	6	12
4.	Эс хобооно, таабырын	4	10	14
5.	Хомус. Хомус тардарга уэрэни Билсиьи, СаБалааьын: - Хомус музыкатын истии	1	2	3
	- Хомус туьунан кэпсэтии	1	1	2
	- Хомус арааьын кэрүу		1	1
	- Хомус туьунан хобоону, ырыаны истии	1	1	2
	- Саха хомуьун чаастарын билии	1	1	2
	- Хомус тыаьын арааьын истии	1	1	2
	- Хомус тардар ныма арааьын истэн билси.	1	1	2
	Хомуу тутарга, сурун охсууга уэрэни: илиини эрчийи		3	3
	- хомуу сатаан тутуу. Хомус тардарга уэрэни - сурун охсууга уэрэни	2	8	10
	Сурун дорбооццо уэрэни:	1	6	7
	- хомуска сурун дорбоону истии - хомуу тиискэ сыьары тутуу - хомуу тийьинэн ытыра тутуу			

	- хомуу тутан туран уоу сабы-аыы - сурун дор5оону тааарыы - аа5ас дор5ооннору сацарбакка эрэ тааарыы	2	6	8
	- сурун дор5оону уларытыы - дор5оон уларыйытын истии, утуктуу		11	11
	Тынарга уэрэни: - хомуа суох ууннук тыныы(муннунан, аа5ынан, иынэн)	4	8	12
	-биир охсууга ууннук эбирийи - сурун охсуунан судургу ырыа мелодиятын оонньоун.	3	7	10
6	Саха оонньоулара	6	10	16
7.	Саха былыргы музыкальнай инструменнара	2	6	8
8.	Айар тэрэбиннэргэ бэлэмнэни		7	7
9.	Саха сирэ-туома	3	7	10
	Барыта:	39ч.	105ч.	144ч.

Учебнай тематическай былаан кылгас ис хобооно

1 Тема. Билсиийи. Фольклор кружогун улэтин сурун ис хобоонун кытта билииннэри.

2 Тема. ТБ, ПБ беседа. Бааартан сэрэхтээх буолууга инструктаж.

3 Тема. Норуот тылынан уус-уран айымньыта – фольклор. Фольклор диэн тугуй? Фольклор арааа. Фольклор уратыта. Фольклор суолтата.

4 Тема. Эс хобооно. «Эс хобооно – эбугэ номо5о». Эйдэбулэ. Уратыта. Эс хобооннорун темаларынан араарыы. Таабырын эйдэбулэ. Суолтата. Темата.

5 Тема. Хомус – Саха музыкальнай инструмена. Тутула. Билиилээх хомус уустара. Норуокка биллибит хомусчуттар. Хомус тардарга уэрэни. Хомуу тутарга, сурун охсууга уэрэни. Сурун дор5ооццо уэрэни. Тынарга уэрэни.

6 Тема. Саха оонньоулара. Остуол оонньоулара. Хаамыска. Хабылык. Сахалар эйу сайыннарар оонньоулара. Таайбарацнар. Хамсаныылаах оонньоулар – эти-сиини эрчийиигэ суолталара.

7 Тема. Саха былыргы музыкатын тэриллэрэ. Охсон оонньоонор инструменнар: Дуцур. Табык. Кчпсччр. Музыкальнай инструменнары оцоруу. Музыкальнай мастарыскайга ыалдыттааын.

8 Тема. Айар тэрэбиннэргэ кыттыы.

9 Тема. Саха сирэ-туома. Саха былыргы сирин-туомун уэрэтии. Билицци кэмцэ ханнык сирэ-туом тутууларый?

Куутуллэр тумуктэр:

- 1.Сахалыы ейу санааны ицэри.
2. Сахалыы ырыаны толоруу, хомуу тардыы нымаларыгар сатабылы инэри.
- 3.Хомусчуттар ансаамбылларын тэрийи.

МЕТОДИЧЕСКАЙ ХААЧЧЫЛЛЫ

- Хомуска о5ону уэрэтиигэ авторскай пособие «Хомус эйгэтэ»
- Олоцхону билибиннэриигэ авторскай пособие «С.Г.Алексеев-Уустарабыс айар аартыга» 2012с.
- «ОлоцхоБут Николай Михайлович Тарасов «ДуулаБа Баатыр» олоцхотун оонньуу ныматынан тириэрдии» электроннай пособие.2012с.
- Саха суруйааччылар, поэттара.2016с. интеллектуальной оонньуу, авторскай пособие
- «Обучение правильному дыханию в фольклорном кружке» авторское электронное пособие 2011с.
- «С.А.Зверев-Кыыл Уола» пособие
- «Сиэр-туом темаларыгар дьарык чаастара», игры, викторины
- Семен, Софрон Петрович Даниловтар олохторун, айар улэлэрин билиигэ интеллектуальной оонньуу.
- ОБуокайы уэрэтиигэ дидактической материал.

Программа материалнай хаачыллыгыта:

- 1.Ноутбук
- 2.Музыкальной инструменнар (хомустар, сахалыы охсон оонньуур музыкальной инструменнар)
- 3.Электроннай пособиялар.
- 4.Музыкальной центр
- 5.Радиодиктофон

Литература:

1. Н.И.Сафонов-Дьырылы Кэмчс дьурууун Бичик Дьокуускай 2001с.
2. А.С.Федоров Кылыбах уэскээбинэ Дьокуускай 1991с.
3. Г.Г.Федорова О5ону туойарга уэрэтии Дьокуускай 1993с.

4. К.Д.Уткин Голосом живой природы Якутск 1993г.
5. Саха таабырыннара,эс хобоонноро, чабырБахтара Бичик Дьокуускай 2006с.
6. Г.А.Кирова Алыптаах Аргыьым Бичик Дьокуускай 2000с.
7. Олоцхо тыла-эьэ Бичик Дьокуускай 1999с.
8. С.С.Шишигин Хомус тардыыта Покровскай 1994с.
9. М.З. Сивцева Оьуокай – саха уцкуутэ Дьокуускай 1993с.
- 10.Авторскай электроннай пособиялар.2015-18с.
- 11.Хомус туьунан электроннай пособиялар 2017с.
- 12.Интернет ситимиттэн электроннай пособиялар.2019с.